

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра всесвітньої історії**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Культурно-гуманітарна співпраця України та Польщі (1991-2023)

Спеціальність: 032 «Історія та археологія»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Сорока Емілія Олександрівна
IV курс, група ІСТб-1-21-4.0д
Суспільно-гуманітарний
факультет

Науковий керівник:

Саган Галина Василівна,
професор кафедри всесвітньої історії,
доктор історичних наук, професор

Роботу захищено «___» _____ 20__р.

Оцінка _____

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНОЇ СПІВПРАЦІ.....	13
2.1.Розвиток культурних зв'язків до 1991 року.....	13
2.2.Вплив геополітичного контексту на гуманітарну співпрацю.....	17
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ (1991-2023 РР.)..	20
3.1.Спільні культурні проекти та обміни.....	20
3.2.Співпраця в сфері освіти та науки.....	29
РОЗДІЛ 4. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ.....	33
4.1. Політичні та соціальні виклики на шляху співпраці.....	33
4.2. Майбутні перспективи спільних гуманітарних ініціатив.....	36
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	45

ВСТУП

Розвиток польсько-українських відносин відбувався протягом багатьох століть, охоплюючи як багато позитивних, так і трагічних сторінок в історії. Однак після здобуття Україною незалежності у 1991 році Польща продовжує бути стратегічним партнером у багатьох сферах міждержавних відносин, зокрема в енергетичній сфері, у торгівлі, інвестиціях, транспортній, сільськогосподарській, культурній складовій.

Інтеграція України в європейських простір неможлива без міцної соціокультурної, економічної та політичної співпраці із сусідніми країнами, тому спільна близькість, багато культурно-історичних чинників, внутрішньополітичних процесів зумовили тісний взаємозв'язок між Україною та Польщею. З огляду на сучасні виклики важливо глибше розуміти різносторонні аспекти співпраці та виявити шляхи вдосконалення не лише економічних зв'язків, а й культурних та гуманітарних довгострокових ініціатив, посилити їх ефективність та розвиток у майбутньому.

Актуальність теми культурно-гуманітарної співпраці полягає у важливій ролі українсько-польських відносин. Досліджуючи взаємозв'язок між обома державами, неможливо не враховувати прагнення нашої держави поглибити інтеграцію у європейський економічний простір. Польща є прикладом втілення ряду економічних реформ, які мають позитивні аспекти як для внутрішніх, та і для зовнішніх процесів. Взаємозв'язок між Україною та Польщею визначає вектор розвитку країн, охоплює різноманітні галузі та з огляду на війну в Україні формує імідж нашої держави на міжнародній арені.

Розуміючи процеси, які безпосередньо впливають на уповільнення чи пришвидшення українсько-польської співпраці у гуманітарній та культурній сфері, ми прагнемо розширювати та вдосконалювати зв'язки на

основі запиту українського суспільства, діаспори та сформувати бачення майбутнього своєї країни та ролі країн-сусідів у ній.

Аналіз цих відносин дозволяє проаналізувати перспективи співпраці гуманітарних та культурних місій, виявити проблеми, які виникають на шляху до їх втілення та спрогнозувати розширення і пришвидшення вирішення питань на кожному етапі співробітництва.

Об'єктом дослідження є співпраця між Україною та Польщею у культурно-гуманітарній сфері з 1991 по 2023 роки.

Предметом дослідження є розвиток українсько-польської культурно-гуманітарної співпраці після здобуття Україною незалежності, зокрема аналіз ряду чинників, що вплинули на формування двосторонніх відносин у цій сфері.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з моменту проголошення Україною незалежності у 1991 році та до 2023 року. Вибір нижньої межі зумовлений тим, що Польща однією з перших країн визнала незалежність нашої держави та встановила дипломатичні зв'язки. Це стало поштовхом і зумовило активність співпраці в усіх напрямках. Верхня межа стосується часів сьогодення, коли початок повномасштабного вторгнення Росії на територію України став потужним вектором підтримки та зміцнення українсько-польських відносин.

Територіальні межі дослідження включають територію України та Республіки Польща.

Метою дослідження є аналіз розвитку українсько-польської співпраці після здобуття незалежності у сфері культурно-гуманітарного співробітництва, визначення основних етапів створення культурних проєктів і партнерства, зокрема в освіті, науці, спільних гуманітарних ініціативах.

Реалізації поставленої мети сприяють наступні **завдання дослідження**
:

- здійснити аналіз джерельної бази та історіографії українсько-польських культурно-гуманітарних відносин;
- охарактеризувати вплив геополітичних контексту на гуманітарну співпрацю України та Польщі до 1991 року та після проголошення незалежності нашою державою;
- визначити ключові чинники, що впливають та відіграють ключову роль у культурному та гуманітарному співробітництві обох держав;
- висвітлити розвиток наукової, освітньої та проєктної культурної співпраці з 1991 до 2023 рр.;
- окреслити політичні та соціальні виклики, які постають в культурно-гуманітарному співробітництві України та Польщі;
- дослідити перспективи подальшого розвитку українсько-польських зв'язків у сфері культури, науки та освіти.

Структура роботи. Робота включає в себе вступ, чотири розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел та літератури. Список використаних джерел та літератури налічує 53 джерела. Загальний обсяг роботи становить 50 сторінок.

У першому розділі проаналізовано джерельну базу та історіографію стосовно дослідження. У другому розділі висвітлено передумови та історичний контекст, у якому відбувався розвиток культурно-гуманітарних відносин до 1991 року та їх вплив на подальшу співпрацю. Третій розділ присвячений українсько-польським відносинам у гуманітарній сфері, сфері освіти, науки та культури з моменту проголошення Україною незалежності до 2023 року. У четвертому розділі здійснено оцінку впливу двосторонньої економічної, політичної, культурної співпраці між Польщею Україною на перспективи і можливі виклики подальшого зміцнення гуманітарно-культурних зв'язків між державами.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

На формування польсько-українських відносин протягом багатьох століть впливає багато чинників, зокрема, спільне історичне коріння. Зв'язки між обома країнами протягом багатьох століть стосувались майже усіх сфер діяльності. Тому в кожен з періодів, коли Україна ще не була незалежною державою, а її території перебували у складі інших держав, важливо враховувати вплив політичних, соціальних та економічних обставин, за яких вони почали формуватись та розвиватись. Повний аналіз неможливо здійснити без дослідження історіографії, оскільки багато праць присвячено саме темі міждержавних відносин.

Чимало досліджень висвітлюють комплекс складових у політиці, економіці, соціальній сфері, які безпосередньо впливали й на культурно-гуманітарне співробітництво. Ці праці дозволили оцінити партнерство між країнами, враховуючи широкий історичний контекст та виокремити загальні риси, які характеризують співпрацю після 1991 року, коли Україна проголосила свою незалежність та почала встановлювати дипломатичні зв'язки з іншими країнами.

Аналіз історіографії наукової проблеми вказує на необхідність оцінки у межах двох тематичних напрямів – загальної та тематичної історіографії. До першої групи відносимо дослідження та публікації, що охоплюють найважливіші етапи та проблеми українсько-польських відносин у загальному історичному контексті. Цій темі присвячено праці науковців як в Україні, так і в Польщі. Однак ключовою залишається увага до двосторонньої політичної взаємодії, тоді як культурно-гуманітарні аспекти залишаються недостатньо висвітленими з боку дослідників. Важливо зазначити, що автори розглядають питання побіжно, але ці праці створили передумови для глибшого дослідження становлення культурного

й гуманітарного партнерства у нових геополітичних умовах, в яких перебуває Україна.

Серед авторів варто виокремити В. Бусленко¹, Н. Яковенко, О. Гнатюка, К. Зарембо², І. Ільчука, О. Захарчука, Т. Портнову, С. Рижкова, В. Ткаченка, С. Трохимчука, А. Кудряченка³ та інших. У польській історіографії важливу роль відіграють дослідження Ґ. Мотики, М. Цалкі, В. Малендовського, В. Бонусяка, що значною мірою вплинули на теоретичні засади подальших досліджень. Вони значною мірою стосуються польських інституцій, що функціонують в Україні та українських організацій і об'єднань на території Польщі.

Важливим джерелом дослідження культурно-гуманітарних зв'язків під час встановлення дипломатичних зв'язків є праця «Нариси історії дипломатії України», видана під редакцією В. Смолія⁴. Окремі розділи стосуються зовнішньополітичного курсу України у період незалежності та початку налагодження співпраці у сфері освіти, науки та культури.

Польський дослідник Ґ. Мотика звертається до складних етапів українсько-польських відносин та важливість спільного підходу обох держав, щоб досягти порозуміння між українським та польським народами. Зокрема, у праці «Від Волині до Вісли: польсько-український конфлікт 1943–1947 років»⁵ автор оцінює відносини у роки Другої світової війни та після неї, вказуючи на історичні, політичні та соціальні чинники, такі як Волинські події 1943 року, польські репресії проти українців, які загострили польсько-українські відносини та вказує на необхідність діалогу на рівні суспільств та науковців України та Польщі.

¹ Бусленко Л. Українсько-польські відносини: від конфронтації до партнерства : підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2012. 352 с.

² Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Польща: Дискусійна записка. Київ: Інститут світової політики, 2016. 44 с.

³ Кудряченко А. Українсько-польські відносини у XX столітті: проблеми і перспективи. Київ, 2010. 552 с.

⁴ Смолій В. Історія української державності : підручник. Київ : Знання, 2008. 471 с.

⁵ Мотика Ґ. Від Волині до Вісли: польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. Київ: К.І.С., 2013. С. 202–211.

Друга група літератури стосується сучасних аспектів різних сфер співпраці між Україною та Польщею, що викладені у працях М. Басараба, Є. Бершаду, Л. Зашкільняка, С. Відянського, А. Киридона⁶, О. Білобровець, І. Афанасьєва, О. Бабака, Л. Стрільчук, Н. Чорну, Т. Банаха, М. Янків, Я. Грицака⁷. Варто зазначити, що до моменту здобуття незалежності Україною кількість досліджень стосовно українсько-польської співпраці у гуманітарній і культурній сфері була невеликою. Після 1990-х років інтерес до дослідження даного питання суттєво зріс. Наразі дослідженням цієї теми займаються багато науковців, що пов'язано із посиленням співпраці після Революції Гідності, початку антитерористичної операції на сході України та після повномасштабного вторгнення Росії на територію України.

Зокрема, у праці Я. Грицака «Україна. Вирватись з минулого»⁸ прослідковуємо аналіз історичних подій та їх суттєвий вплив на важливість етапів формування української ідентичності у співпраці з Польщею, важливість переосмислення тих історичних травм, які безпосередньо впливають на культурну співпрацю.

Серед польських дослідників свій вклад у дослідження культурно-аспекту польсько-українських міждержавних відносин зробили Я. Куронь, Б. Бердиховська, П. Тима, М. Войнарович, А. Гіляровський, Т. Ольшанський, А. Камінський, Є. Козакевич.

У праці «Українці у Польщі 1989–1999: життя меншини після комунізму»⁹ Б. Бердиховська висвітлює розвиток української культури у Польщі у контексті співпраці національних меншин і державних інституцій та функціонування українських організацій, спільних ініціатив, фестивалів, засобів масової інформації та гуманітарної співпраці.

⁶ Киридон А., Троян С. Українсько-польський діалог в умовах революції гідності (2013–2014 рр.). *Intermagnum : історія, політика, культура*. 2015. №2. С. 277–285.

⁷ Грицак Я. *Історія для дому: есеї про наше теперішнє у світлі минулого*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 272 с.

⁸ Грицак Я. *Україна. Вирватись з минулого*. Київ : Yakaboo Publishing, 2021. 352 с.

⁹ Бердиховська Б. *Українці у Польщі 1989–1999: життя меншини після комунізму*. Київ: Дух і Літера, 2000. 264 с.

П. Тима, досліджуючи ключові питання культурної співпраці «Українці у Польщі: між інтеграцією та культурною самобутністю»¹⁰ вказує на перспективи гуманітарно-культурної взаємодії, особливо після 2014 року. Автор зазначає важливість не лише репрезентації українців у Польщі, а й необхідність двостороннього діалогу у питанні реакцій польського суспільства на події в Україні.

Дане дослідження базується на сукупності **джерельних матеріалів**, що стосуються теми дослідження, які систематизовано наступним чином:

- нормативно-правові акти між Україною та Польщею (угоди, акти, меморандуми) та міжнародно-правові документи;
- матеріали офіційних органів виконавчої влади та профільних інституцій, зокрема Міністерства закордонних справ, Міністерства культури України, Посольств, Українського інституту, Польського інституту у Києві;
- періодичні українські та світові видання, фахова література та науково-публіцистичні статті, що висвітлюють аспекти українсько-польської культурно-гуманітарної співпраці;
- статистичні дані, зокрема ЮНЕСКО та національних статистичних органів;
- мемуари, спогади, інтерв'ю та виступи політичних, громадських та культурних діячів;
- інтернет-ресурси та онлайн-статті довідкової літератури.

Важливими джерелами даного дослідження є українсько-польські угоди та договори, що фіксують довготривале співробітництво у напрямку двосторонніх відносин. Зокрема, такі як «Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво» (1992 р.)¹¹, «Декларація про принципи

¹⁰ Тима П. Українці у Польщі: між інтеграцією та культурною самобутністю. Україна–Польща: історична спадщина і виклики сучасності: наук. зб. Львів : УКУ, 2014. С. 179–193.

¹¹ Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 р. Офіційний вісник України. 1993. № 5. С. 3–7.

формування партнерства» (1994 р.)¹², Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Польщі (1994 р.)¹³.

До ключових джерел відносяться спільні програми та документи організацій, утворені на базі українсько-польських інституцій. До них належать Програма співпраці у сфері науки та освіти між Міністерством освіти України та Міністерством науки і вищої освіти Республіки Польща (2018 р.), що спрямована на реалізацію спільних проєктів, літніх шкіл, обміну студентами через програми обміну Erasmus+, Gaude Polonia, NAWA та інші. Важливою є Програма культурного співробітництва між Україною та Польщею (2016-2019 р.), що регламентує співпрацю між делегаціями культурних організацій, ярмарків, музеїв тощо.

У роботі використані статті науково-періодичних видань, наприклад, дослідження А. Гіляровського «Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи»¹⁴ (2019 р.), опубліковане у журналі «Східноєвропейський історичний вісник», висвітлює співпрацю між українськими та польськими науковими, освітніми й культурними установами після 1991 року й упродовж наступних десятиліть. У статті автор досліджує міжкультурний діалог Польщі та України, аналізує двосторонні ініціативи між університетами, інститутами, створення на їх базі конференцій, програм обміну й платформ для співпраці.

У дослідження значну роль відіграють різноманітні Інтернет-ресурси, зокрема сайти профільних міністерств та їх сторінки у соціальних мережах, де висвітлено реалізацію культурного співробітництва, а також

¹² Декларація про принципи формування партнерства між Україною та Республікою Польща. Варшава, 13 червня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 125-128.

¹³ Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Республіки Польща. Варшава, 30 серпня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 215-218.

¹⁴ Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

виступи офіційних посадових осіб, громадських і культурних діячів та їх авторські роботи.

Методологія дослідження роботи полягає у дотриманні принципів історизму, наукової точності та об'єктивної думки. Це дозволило оцінити вплив суспільних, політичних та економічних процесів між державами на етапи становлення та й подальшого розвитку культурно-гуманітарних ініціатив, комплексно оцінити культурні, освітні, наукові зв'язки та їх поглиблення під впливом зовнішньо- та внутрішньополітичних процесів.

Комплексний аналіз дослідження забезпечено використанням таких методів, як хронологічний, порівняльно-історичний, метод систематизації та критичного аналізу.

Хронологічний метод дозволив дослідити послідовність розвитку та зміну українсько-польських відносин у культурно-гуманітарній сфері.

Порівняльно-історичний метод допоміг проаналізувати напрямки взаємодії та вектор співробітництва у межах культури, освіти й науки між Україною та Польщею з 1991 року по 2023 роки.

За допомогою методу систематизації було здійснено аналіз історіографії та джерельної бази, внаслідок чого було отримано повну картину розвитку культурно-гуманітарних ініціатив у межах українсько-польських відносин.

Метод критичного аналізу дозволив надати оцінку та порівняти процеси між двома державами, що безпосередньо вплинули на пришвидшення чи уповільнення співпраці упродовж 1991-2023 років.

¹² Декларація про принципи формування партнерства між Україною та Республікою Польща. Варшава, 13 червня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 125-128.

¹³ Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Республіки Польща. Варшава, 30 серпня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 215-218.

¹⁴ Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

Отже, аналіз історіографічних матеріалів культурно-гуманітарного аспекту українсько-польських відносин свідчить про значну увагу науковців до цього питання після 1991 року та значною мірою після 2014 року. Завдяки вагомому внеску В. Бусленка, А. Кудряченка, В. Смолія, Г. Мотики, П. Тими у дослідженні співпраці між Україною та Польщею сформовано наукове підґрунтя для комплексного осмислення співпраці у сфері освіти, науки, культури і гуманітарних ініціатив.

Джерельну базу дослідження складають нормативно-правові угоди, акти, меморандуми, міжурядові договори, укладені між Україною і Польщею з 1991 по 2023 роки, а також матеріали періодичних українських та польських видань, конференцій, публікацій з питань дослідження. Особливу увагу приділено офіційним документам, «Декларація про принципи формування партнерства» (1994 р.), Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Польщі (1994 р.), Програма культурного співробітництва між Україною та Польщею (2016-2019 р.) та інші, що засвідчують еволюцію та розвиток двостороннього діалогу у культурно-гуманітарному аспекті.

У дослідженні питання культурно-гуманітарної співпраці України та Польщі важливу роль відіграли такі методи, як хронологічний, що дозволив проаналізувати становлення та розвиток українсько-польських відносин; порівняльно-історичний, завдяки якому здійснено аналіз та порівняння плану дій як з української, так і з польської сторони у ході налагодження культурно-гуманітарної співпраці; метод систематизації та критичного

¹² Декларація про принципи формування партнерства між Україною та Республікою Польща. Варшава, 13 червня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 125-128.

¹³ Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Республіки Польща. Варшава, 30 серпня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 215-218.

¹⁴ Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

аналізу, що сприяв об'єктивності та забезпеченні історичної достовірності джерел з теми дослідження. Сукупність цих методів дало змогу науково обґрунтувати і спрогнозувати можливі напрямки й виклики у культурно-гуманітарній сфері українсько-польських відносин у майбутньому.

¹² Декларація про принципи формування партнерства між Україною та Республікою Польща. Варшава, 13 червня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 125-128.

¹³ Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Республіки Польща. Варшава, 30 серпня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 215-218.

¹⁴ Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНОЇ СПІВПРАЦІ

2.1. Розвиток культурних зв'язків до 1991 року

Відносини між українським та польським народами мають давнє коріння та охоплюють співпрацю в політичній, економічній і соціальній сфері й непрості історичні події, які вплинули на двостороннє співробітництво. Воно зумовлене територіальною близькістю, тісними економічними зв'язками, внутрішньополітичними процесами обох держав та історично-культурними аспектами. Глибокі історичні корені пов'язані з тим, що українські землі входили до складу інших державних утворень – з часів Речі Посполитої до розпаду СРСР у 1991 році¹⁵.

Західна Україна, перебуваючи у складі Польської Республіки з 1918 по 1939 рік, мала обмеження в освітній, культурній і релігійній сферах, що було пов'язано з асиміляційною політикою польської влади стосовно українського населення. В цей час з'являються освітні та культурні ініціативи, що є відповіддю на заборони. Зокрема, у 1921 році у Львові було засновано Український таємний університет, що проіснував до 1925 року. Оскільки в Львівському університеті імені Яна Казимира були заборонені українські кафедри, його відкриття українською інтелігенцією стало реакцією на жорстке обмеження доступу українців до вищої освіти. Подібна політика становила загрозу для розвитку культурного середовища на Західній Україні¹⁶.

Підпільна діяльність університету впродовж 1921–1925 років стала унікальним явищем в освітньому середовищі. Студентами були близько 600 осіб, які отримали вищу освіту рідною мовою. Маючи 2 факультети – філософський, юридичний, медичний та педагогічний – викладачами університету були визначні дослідники в галузі права (Володимир

¹⁵ Гнатюк Я. Польсько-українські відносини: історія, проблеми, перспективи. Львів : Світ, 2005. С. 103-119.

¹⁶ Виздрик В. До питання становлення Українського таємного університету у Львові. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Держава та армія : [зб. наук. пр.]. 2009. № 652. С. 116-121.

Старосольський), історії (Іван Крип'якевич), математики (Мирон Зарицький), географії (Степан Рудницький) та інші. Деякі науковці проводили лекції або безкоштовно, або за символічну оплату, зважаючи на суспільну необхідність цієї важливої ініціативи¹⁷.

У зв'язку з підпільною формою функціонування завдяки мобільності заняття відбувалися у приватних квартирах або у селах, коли відбувався посилений тиск з боку польською владою.

Український таємний університет став надзвичайно важливим осередком та структурою, що змогла зберегти національну освіту та сформувати нове покоління української інтелігенції. Випускники університету брали активну участь у громадській, культурній, журналістській діяльності. Внаслідок переслідувань польської влади, матеріальною неможливістю здійснювати навчальний процес та через брак підтримки міжнародної спільноти університет припинив свою діяльність у 1925 році.

Попри асиміляційні ініціативи українська громада змогла зберегти та підтримувала елементи національної культури через локальні ініціативи. Важливими залишались родинні та релігійні традиції, що вплинули на збереження культурної ідентичності¹⁸.

На становлення українсько-польської культурної співпраці значною мірою вплинуло заснування Українського наукового інституту у Варшаві (1930 р.). Його важлива місія полягала у поширенні знань про українську культуру, розширенні наукових та культурних досліджень серед українських науковців у Польщі. Інститут здійснював діалог між польськими науковими колами та українською громадою й інтелігенцією¹⁹.

За час існування установи відбулось видання історичних джерел, досліджень з фольклористики та мовознавства, що засвідчує спроби

¹⁷ Гаврилів Б. Історія української культури : підручник. Львів : Видавництво Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2012. 512 с.

¹⁸ Тима П. Українці у Польщі: між інтеграцією та культурною самобутністю. Україна–Польща: історична спадщина і виклики сучасності: наук. зб. Львів : УКУ, 2014. С. 179-193.

¹⁹ Сюдюков І. Польсько-українські культурні зв'язки у XX столітті. Наукові записки НаУКМА. 2005. Т. 32. С. 25-34.

зберегти і розвивати культуру в складних політичних умовах. Функціонування інституту створило підґрунтя для відкритого науково-культурного діалогу.

Однак ХХ століття має безліч протиріч, пов'язаних із встановленням нового світового порядку та нових кордонів після завершення Другої світової війни, адже Західна Україна перебувала у складі СРСР, що зумовило обмеження та постійний контроль у всіх сферах життя, зокрема й в культурній. Ідеологічний нагляд вимагав узгодження з керівництвом обох держав будь-якої ініціативи.

Спроби діалогу між польською та українською інтелігенцією існували навіть у радянські часи, але зазнавали постійного тиску та цензури з боку органів безпеки та ідеологічного апарату²⁰.

Польська література, кіно та театр значно вплинули на інтелігенцію, на Західній Україні. Через близькість мов, культурних взаємодій, що помітно у Львові, Перемишлі та Луцьку, де польські книги й фільми мали свою аудиторію серед українців. Завдяки цьому книги Чеслава Мілоша, Тадеуша Ружевича, Адама Міцкевича та інших письменників були перекладені українською та включені до навчальної програми університетів, однак деякі твори з ідеологічних причин перебували під цензурою²¹.

Після 1956 року дещо послаблені обмеження щодо вивчення історії й культури України дозволили польським дослідникам і письменникам більш відкрито писати про польсько-українські стосунки, Волинську трагедію, депортацію українців під час операції «Вісла». Важливою частиною досліджень залишалась участь українців у громадському житті Польщі²².

Схожою була ситуація у польських навчальних закладах – зростає зацікавленість українською тематикою, фольклором, історією й

²⁰ Мотика І. Від Волині до Вісли: польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. Київ: К.І.С., 2013. 432 с.

²¹ Гнатюк Я. Польсько-українські відносини: історія, проблеми, перспективи. Львів: Світ, 2005. 312 с.

²² Сюдюков І. Польсько-українські культурні зв'язки у ХХ столітті. Наукові записки НаУКМА. 2005. Т. 32. С. 25-34.

мовознавством. У 1960-х роках у польських науковців зростав інтерес до творчої спадщини Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка.

Наукові осередки в Кракові, Варшаві та Любліні організовували конференції та дискусії, зосереджувались на виданні перекладів українських авторів польською. Так, у 1970-х роках було здійснено переклад «Кобзаря» та поетичних збірок Івана Франка. Такі дослідження свідчать про визнання української культури в польському просторі²³.

До 1991 року, зважаючи на політичні обмеження з боку СРСР, культурні обміни відбувались під значним ідеологічним впливом на офіційному державному рівні, що підтримував «дозволене» мистецтво.

Однак в умовах значних утисків обмін літературними знаннями, кінематографічними та театральними досягненнями сформував основу для подальшої співпраці.

Важливим у культурно-гуманітарному діалозі є взаємовплив в освіті, мистецтві, релігії та інших напрямках, що формувався протягом тривалого періоду²⁴. Історична тяглість цих процесів сформувала фундамент для співпраці в період після здобуття незалежності Польщею та Україною.

На території УРСР діяльність польських культурних осередків також відбувалась під пильним контролем радянської влади. Польське культурно-освітнє товариство, що утворилось у Львові займалось активною організацією вечорів музики та польської поезії, а згодом розширило діяльність для викладання уроків польської мови для дітей. Попри обмеження на здійснення подібної діяльності, подібним осередкам вдалось зберегти елементи польської ідентичності в Україні²⁵.

Отже, до 1991 року культурний діалог між Україною і Польщею обмежений політичними процесами та був суто формальним та в основному був підпорядкований контролю з боку керівництва обох

²³ Гриценко А. Культурна політика: між ідеологією та культурою. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2020. 312 с.

²⁴ Гаврилів Б. Історія української культури : підручник. Львів : Видавництво Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2012. 512 с.

²⁵ Матяш І. Українсько-польські культурні зв'язки у XX столітті. Україна і Польща: спільне минуле – спільне майбутнє. Київ, 2009. С. 28-33.

держав. Однак ініціативи та інституції, що формувались у цей період заклали основу майбутньому відкритому діалогу у багатьох напрямках та формуванню міцного партнерства у майбутньому.

2.2. Вплив геополітичного контексту на гуманітарну співпрацю

Двостороння українсько-польська співпраця набула якісно нового рівня після проголошення Україною незалежності. 2 грудня 1991 року Польща офіційно визнає незалежність України та в цей період формується основа для гуманітарних ініціатив на офіційному рівні через підписання угод, обмінів у сфері освіти та науки, утворенні культурних центрів як у Польщі, так і в Україні.

Для засвідчення укріплення відносин 18 травня 1992 р. підписано «Договір між Україною та Республікою Польща про добросусідство, дружбу та співробітництво», що визначив основу україно-польських зв'язків на наступне десятиліття. Обидві країни зобов'язалися дотримуватися принципів міжнародного права, таких як територіальна цілісність, непорушність кордонів та мирне врегулювання конфліктів згідно підписаної угоди, що також врахувала інтереси національних меншин сприяла зміцненню дружби прагнення добросусідства²⁶.

Дипломатичні контакти сприяли формуванню нового міждержавного діалогу у нових геополітичних умовах та стратегічність культурно-гуманітарної взаємодії.

Значною мірою на гуманітарну підтримку України вплинув вступ Польщі до НАТО у 2009 та до Європейського Союзу у 2004 році. Залучення європейських партнерів для реалізації програм Erasmus+, Creative Europe академічного та культурного обміну сприяло розвитку двосторонніх українсько-польських відносин у контексті європейських цінностей²⁷. Здійснюючи грантову підтримку для українських культурних

²⁶ Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Польща: Дискусійна записка. Київ: Інститут світової політики, 2016. С. 17-25.

²⁷ Смолій В. Історія української державності : підручник. Київ : Знання, 2008. С. 302-318.

проектів, Польща та Україна стають стратегічними партнерами в європейському культурному просторі.

Культурно-гуманітарна українсько-польська співпраця посилилась після Революції Гідності та анексії Криму (2013–2014). Зокрема, Польща є не лише ініціатором спільних ініціатив та обмінів, а й активно розширює фінансування українських виставок, театрів, програм, втілених українською мовою.

Польща виступає важливим гуманітарним хабом для України, реалізуючи політику “м’якої сили” у сфері культури, освіти, науки²⁸.

Через збільшення кількості українських студентів посилюється фінансування для функціонування українознавчих центрів та програм підтримки й розвитку у сфері освіти й культури. Польща посіла провідне місце у наданні гуманітарної допомоги з початком війни на сході України та активізувала програми для успішної інтеграції українських студентів, наукових дослідників, культурних діячів, що є прикладом культурної солідарності, яка вплинула на гуманітарну співпрацю.

Геополітичні трансформації після 2022 року є реакцією на зовнішні загрози з боку Росії і засвідчують важливість культурно-гуманітарного діалогу як інструменту єднання²¹. Польща активно демонструє підтримку України на європейській політичній арені, однак важливою залишається солідарність у ширшому контексті.

Зокрема, діяльність Польського інституту у Києві спрямована на підтримку й розширення українсько-польських культурних подій – видавничих подій, виставок, фестивалів, конференцій. Національний центр культури Польщі надає ширшу можливість для українських митців реалізувати креативні ідеї, брати участь у медійних проєктах та польських мистецьких конкурсах. Така підтримка свідчить про закріплення України

²⁸ Тима П. Українці у Польщі: між інтеграцією та культурною самобутністю. Україна-Польща: історична спадщина і виклики сучасності: наук. зб. Львів : УКУ, 2014. С. 179-193.

²⁹ Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

як культурного партнера, що виходить за контекст двосторонніх відносин³⁰

.

Інститут Адама Міцкевича і Фонд Стефана Баторія виступають партнерами у реалізації гуманітарних ініціатив в умовах воєнного стану та продовжують розширювати культурну солідарність. Дні української культури в Польщі та Польські дні в Україні є важливими форматами співпраці між інституціями та

Отже, геополітична ситуація безпосередньо впливає на українсько-польську гуманітарну співпрацю. Після 1991 року вона набула системного характеру і є важливим інструментом на шляху до євроінтеграції України. Активізація української підтримки у соціальній, культурній, гуманітарній сферах Польщею свідчить про значущість культурної дипломатії у стратегічних питаннях.

³⁰ Войцеховський Я. Україна і Польща: досвід співпраці та виклики майбутнього. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2009. 152 с.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ (1991-2023 РР.)

3.1. Спільні культурні проєкти та обміни

Вектор розвитку культурної співпраці між Україною та Польщею базується на стратегічному партнерстві та європейських цінностях. З перших років незалежності України засновано два важливі осередки культур – Польський інститут у Києві (1998 р.) та Український дім у Варшаві (2006 р.). Вони стали центром спільних культурних проєктів та обмінів, що спрямовані на реалізацію простору для міжкультурного діалогу стосовно історичного минулого, подолання стереотипів, гуманітарних ініціатив³¹.

Ці установи організовують виставки сучасного мистецтва, презентації книжок, кінопокази та лекції, тематичні виставки, конференції, літературні та видавничі події.

Польський інститут у Києві здійснює не лише популяризацію польської культури, а й залучає до дискусій, стажувань, кінопереглядів, театральних постановок, літературних вечорів і унікальних форматів, фестивалів, таких як Chopin Music In The Open Air³². Він виступає ключовою установою у здійсненні міжкультурного діалогу.

Здійснюючи культурну дипломатію, інститут сприяє розвитку та створенню майданчиків для обміну ідей між українськими та польськими діячами культури: літераторами, режисерами, письменниками, художниками, театральними діячами. З 1998 року основними напрямками його діяльності є організація заходів у сфері політики, історії, освіти та науки, культурних подій, конференцій та фестивалів, зокрема:

- співпраця з київськими театрами, такими, як Молодий театр, Дикий театр, Театр на лівому березі Дніпра для втілення на сцені п'єс польських письменників, перекладених українською мовою;

³¹ Рижков С. Українсько-польські культурні ініціативи як чинник європейської інтеграції. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2021. Випуск 39. С. 105-112.

³² Гриценко А. Культурна політика: між ідеологією та культурою. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2020. 312 с.

- організація курсів польської мови та мовних шкіл при університетах, зокрема, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» спільно з Центром польської мови та культури;
- сприяння організації заходів для кращого розуміння польської культури – літератури, кіно, музики, дизайну, мистецтва тощо;
- підтримка великих культурних подій в Україні, зокрема, ГогольFest, фестивалю Молодість, Книжкового Арсеналу;

Польський інститут виступає як культурний осередок в межах представництва Міністерства закордонних справ Польщі на території України та активно втілює у своїй діяльності стратегію м'якої сили, зокрема через мову культури, створює позитивний імідж держави та її культурної спадщини серед українців³³.

У складних умовах після повномасштабного вторгнення діяльність інституту активізувалась у напрямку ініціатив, що висвітлюють підтримку польського народу для України. Завдяки солідарності було здійснено серію заходів (виставки, зустрічі з осередками української культури, презентації та онлайн-конференції) для культурних діячів, які опинились у Польщі через військові дії на території України.

Український дім у Варшаві є майданчиком активності громадськості й культурним осередком українців у Польщі. Він виступає платформою, на основі якої надзвичайно важливе значення належить культурній дипломатії. Основним напрямком його діяльності є підтримка українців та проєктів, що формують позитивний образ України та зберігають національну ідентичність, а також соціальна, правозахисна, культурна діяльність. Важливу роль відіграють офіційні заходи, до яких залучені дипломати, громадські й культурні діячі³⁴.

³³ Хоменко М. Українсько-польські відносини: історія та сучасність. Київ : Інститут історії України НАН України, 2012. С. 88-96.

³⁴ Швед М. Культурна дипломатія в умовах війни: українсько-польський досвід. Гуманітарний огляд. 2023. № 1. С. 75-88.

Після повномасштабного вторгнення Український дім взяв на себе функції кризового центру для допомоги біженцям, залишаючись водночас центром підтримки українською культурі та виступаючи з громадськими ініціативами. Зокрема, відбуваються покази та обговорення українського кіно, театральні читання, виставки, літературні читання й презентації.

Наприклад, завдяки співпраці видавництв «Темпора», «Дух і Літера» та «Kolegium Europy Wschodniej» видано переклади класичної та сучасної української і польської літератури. За участі польських митців на Форумі видавців у Львові і Літературному фестивалі у Любліні відбуваються спільні читання, що розвивають культурну присутність та різноманітність.

Спільно з Українським інститутом книги та Інститутом Адама Міцкевича в рамках культурного діалогу відбуваються літературні обміни та участь українських письменників на провідних польських книжкових подіях, зокрема, Warsaw Book Fair (Варшавський книжковий ярмарок)³⁵. Щороку у Польщі видаються твори українських письменників та відбуваються презентації книг Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Катерини Калитко, Софії Андрухович. До проєктів з перекладу авторів українською та польською мовою залучено видавництва, що співпрацюють з поетами, перекладачами та культурними центрами в Україні й Польщі³⁶.

Помітним для двостороннього культурного діалогу є фестиваль Meridian Czernowitz, що залучає авторів з України й організовує події у співпраці з культурними центрами у Польщі.

Одним із найбільших та найважливіших прикладів культурного співробітництва є «Рік Польщі в Україні» (2004) та «Рік України у Польщі» (2005). Це масштабний симетричний міждержавний проєкт, спрямований на підтримку та розробку нового іміджевого бачення культурного співробітництва у Східній Європі. Проєкт став прикладом європейського діалогу без нав'язування, що значно змінило парадигму для сприйняття

³⁵ Сучасні українсько-польські відносини: погляд експертів: аналітичні матеріали; упорядник В. Бусленко. Випуск. 2. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. С. 71-75.

³⁶ Палій О. Гуманітарна співпраця Польщі та України: освітній та культурний виміри. Політологічний вісник. 2021. № 2. С. 92–100.

України на міжнародній арені, а також сприяло зміцненню добросусідських відносин і взаємопізнання через культуру³⁷. Окрім цього, співробітництво у культурній парадигмі зміцнило економічні та наукові взаємодії, позитивно вплинуло на майбутнє партнерство без стереотипів.

«Рік Польщі в Україні» охопив 25 міст, у яких проведено понад 250 заходів та реалізовано виставки живопису, музичні фестивалі, театральні вистави, конференції, презентації кіно та книг. В рамках ключових іміджевих заходів відбулись виступи Варшавської опери в Києві, виставки у Національному художньому музеї України, презентація видань Ципріана Каміля Норвіда і Вітольда Гомбровича³⁸.

Найзнаковішими подіями стали:

- польсько-український історичний форум у Львові, проведений Інститутом національної пам'яті Польщі спільно з Інститутом історії НАН України та спрямований на обговорення складних моментів спільної історії, зокрема Волинську трагедію та шлях до порозуміння та переосмислення подій;
- фестиваль польського кіно «Перехрестя Європи», показ якого проведено в Києві, Львові, Харкові та Одесі, серед фільмів Кшиштофа Зануссі, Анджея Вайди, Агнешки Голланд значна роль відведена знайомству української публіки з польським кінематографом як частиною європейської культурної спільноти;
- виставка «Польське мистецтво XX століття», реалізована у Музеї сучасного мистецтва в Києві, серед різноманіття робіт Владислава Стржемінського, Тамари Лемпицької та сучасних художників відзначається динамізм авангарду;
- проведені концерти Шопена та Падеревського у виконанні польських піаністів, зокрема, у філармоніях Києва, Дніпра та Львова.

³⁷ Цивінська Б. Польсько-українські культурні контакти у XX–XXI століттях. *Acta Polono-Ruthenica*. 2015. Т. 20. С. 117-126.

³⁸ Винар Л. Культурна співпраця між Україною та Польщею в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Політологія, соціологія, філософія, історія»*. 2017. № 1. С. 59-66.

Слухачі мали змогу не лише почути класичну музику Польщі, а й відзначити історичну спільність музичної спадщини обох народів.

Реалізація «Року України у Польщі» надала можливість глибше познайомитися з українською культурною спадщиною, літературою, мовою, традиціями та новітніми формами мистецтва³⁹. У рамках проєкту відбулись великі фестивалі українського кіно, вечори української поезії, виставки в Національному музеї, концерти Національної опери України, ансамблю «Дахабраха» у Варшаві, Любліні, Гданську та інших містах. Значною мірою для польського читача важливими стали переклади творів Ліни Костенко, Юрія Андруховича, Оксани Забужко, Сергія Жадана. Численні антології української поезії в польському перекладі відіграли важливу роль у популяризації української літератури.

Культурне різноманіття «Року України у Польщі» було представлено такими подіями⁴⁰:

- фестиваль української культури в Познані «Українська весна», який надалі проводять щорічно та надають можливість репрезентувати Україну широкому колу польських слухачів завдяки виступам молодих артистів, зокрема, гуртів «Піккардійська терція», «Дахабраха». Також відбулись презентації книг сучасної української літератури, ярмарки ремесел і майстер-класи з писанкарства, гончарства;
- серія концертів Національного заслуженого академічного українського хору імені Верьовки пролунала для слухачів у Кракові, Гданську, Лодзі та Варшаві й мала значний успіх;
- літературні вечори з Юрієм Андруховичем, Оксаною , що викликали інтерес до новітньої української літератури та стали основою для нових тиражів з перекладами українських авторів польською мовою;

³⁹ Винар Л. Культурна співпраця між Україною та Польщею в умовах європейської інтеграції. Науковий вісник УжНУ. Серія «Політологія, соціологія, філософія, історія». 2017. № 1. С. 59-66.

⁴⁰ Так само.

- виставка «Українське бароко: ікона, орнамент, традиція», що відбулась у Національному музеї у Варшаві відображала українського ключові елементи унікального духовного спадку України;
- презентація автентичної української вишивки і народного одягу, майстерні писанкарства, що супроводжувалась концертами фольклорних колективів для занурення і цілісного уявлення про українську культуру.

Період такого культурного обміну деякі науковці називають яскравим прикладом публічної дипломатії, побудованої на засадах спільної ініціативи та збереження власної ідентичності у європейському просторі.

Важливою інституційною підтримкою є Польсько-українська програма обміну молоддю, що реалізується спільно Міністерством молоді та спорту України та Міністерством освіти і науки Польщі⁴¹. Прийнята у 2015 у межах міжурядової угоди, Програма спрямована на активне залучення студентства і молоді у розвиток самоврядування і громадянської активності, зміцнення міжкультурного діалогу, втілення проєктів неформальної освіти та побудови командної роботи через воркшопи, тренінги, короткострокові візити в освітні та культурні центри в різних містах, що тривають від 1 до 2 тижнів.

За час реалізації програми було втілено проєкти, такі як «Міст діалогу» у 2019 році, що полягала у створенні театральної вистави та організації відкритих показів у Львові та Любліні й публічне обговорення складних питань Волинської трагедії⁴².

«Історії, що з'єднують» – проєкт, реалізований у 2022 році в форматі менторських онлайн-зустрічей польської молоді з українськими однолітками з метою підтримки волонтерських ініціатив.

⁴¹ Рижков С. Українсько-польські культурні ініціативи як чинник європейської інтеграції. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2021. Випуск 39. С. 105-112.

⁴² Криштанович М. Розвиток міжнародного співробітництва України з Польщею в сучасних умовах. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2021. №24. С. 219–223.

Щороку здійснюється до 50 спільних ініціатив, де залучені близько 3000 учасників та згідно досліджень Центру східноєвропейських студій Варшавського університету участь в обмінах значно підвищує рівень міжкультурної толерантності та громадської активності серед молоді⁴³.

Співпраця у сфері музики є не лише частиною гуманітарної допомоги, а й доказом глибокого культурного зв'язку між Україною та Польщею. Після повномасштабного вторгнення польські музиканти ініціювали створення спільних благодійних концертів та культурних акцій солідарності. Одним з найбільших концертів став захід «Razem z Ukrainą», що втілений спільно з національною телекомпанією TVN та підтримкою таких польських виконавців, як Krzysztof Zalewski, Katarzyna Nosowska, Artur Rojek та інших⁴⁴.

Подібні концерти відбулись не лише у Варшаві, а й у Кракові, Вроцлаві, Любліні, до яких долучились українські співачки Тіна Кароль та Jamala. Подібні заходи привернули увагу до культурної унікальності українців в аудіовізуальному мистецтві та привернув до себе польських і європейських слухачів. До серії фестивалів «Wschód Kultury» приєднались молоді українські артисти та гурти, зокрема GO-A, Dakh Daughters, Ziferblat, The Hardkiss, ONUKA та інші.

Це стало поштовхом до активних колаборацій та співпраці українських музикантів з польськими колегами, зокрема, гурт Енеї, що має українське коріння, брали участь у виступах благодійних турів з метою підтримки українських дітей та лікарень. Співак Sanah у свої композиції польською включав фрагменти українською мовою. На сцені Open'er Festival гурт Kwiat Jabłoni спільно з Jamala виконували спільну композицію, присвячену сучасним подіям в Україні.

⁴³ Мельник А. Міжкультурна комунікація молоді України і Польщі: нові виклики та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2021. С. 113-120.

⁴⁴ Kulesza, M. Ukraina i Polska: współpraca akademicka i kulturowa w dobie integracji europejskiej. Warszawa: Scholar, 2022. S. 155-163.

Такі співпраці мають довгострокові перспективи та підкреслюють спільні цінності. Так, у 2022 році український співак Макс Барських приєднався до всесвітньо відомого музичного лейблу Warner Music Poland, підкреслюючи важливість розвитку польсько-українських взаємин у сфері музики. Це партнерство підсилює культурну присутність України на світовій арені та інтегрує українську музику на європейський ринок⁴⁵.

Театральна культурно-гуманітарна співпраця України та Польщі поєднує обмін аудиторією та осмислення історичної пам'яті, спільної культурної спадщини й національних наративів. Результатом такого співробітництва стала реалізація постановки Театром імені Леся Курбаса у Львові й Старим Театром у Любліні «Ґалаґан». Успіх такого експериментального формату заклав основу для міжкультурного діалогу, організації зустрічей з польськими режисерами, театральними критиками, акторами, обговоренню важливості національної ідентичності в європейському культурному просторі.

Культурні центри, фестивалі, мистецькі проєкти та обміни сприяють зміцненню стратегічного партнерства на рівні «люди до людини» та формують основу для стійкої співпраці у гуманітарній сфері⁴⁶. Прикладом такого довгострокового співробітництва є підтримка кіномистецтва та представлення українського кіно на мистецьких заходах як у Польщі, так і в інших європейських країнах.

Спільний українсько-польський документальний фільм «Голодомор: забутий геноцид» спрямований значною мірою на польську аудиторію та висвітлює трагізм штучного голоду у 1932-1933 роках. Проєкт мав успіх на польському телебаченні, що значною мірою вплинув на визнання Голодомору актом Геноциду та важливості історичної пам'яті.

⁴³ Мельник А. Міжкультурна комунікація молоді України і Польщі: нові виклики та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2021. С. 113-120.

⁴⁴ Kulesza, M. Ukraina i Polska: współpraca akademicka i kulturowa w dobie integracji europejskiej. Warszawa: Scholar, 2022. S. 155-163.

Підвищення цікавості до спільної культурної спадщини сприяє переосмисленню спільного минулого, популяризації української історії в Польщі та поглибленню гуманітарної співпраці через кіномистецтво.

⁴³ Мельник А. Міжкультурна комунікація молоді України і Польщі: нові виклики та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2021. С. 113-120.

⁴⁴ Kulesza, M. Ukraina i Polska: współpraca akademicka i kulturowa w dobie integracji europejskiej. Warszawa: Scholar, 2022. S. 155-163.

Прикладом є зйомки спільного польсько-українського серіалу “Кава з кардамоном”, знятого у 2021-2022 роках за однойменним романом української письменниці та сценаристки Наталії Гурницької. Історична драма охоплює період кінця XIX – початку XX століття та події у якій розгортається у Львові, який перебував під владою Австро-Угорщини та був важливим центром як польського, так і українського культурного життя⁴⁷. Багатокультурне середовище дозволило польсько-українській команді кінематографістів продемонструвати взаємовплив культури між двома народами через призму особистих драм, любовних стосунків, становища жінки в суспільстві та національних бар’єрів.

Виробництво серіалу було спрямоване значною мірою на осмислення проблем соціальних бар’єрів, жіночої емансипації, релігійних та національних упереджень завдяки спільній роботі польських та українських акторів, консультантів з національних костюмів та історії. Львів зображено із збереженням історичної достовірності як багатонаціональне місто⁴⁸.

Важливо, що серіал було адаптовано до показу для польської аудиторії, а її інтерес став рідкісним прикладом зацікавленості до україномовного історичного контенту. Головні ролі виконали українська акторка Олена Лавриненко та польський актор Павел Делонг, що зіграв роль Адама – польського шляхтича. Ця міжнаціональна співпраця сприяла розширенню та резонансному інтересу глядачів у Польщі до естетики міст, високого рівня автентичності, історичної достовірності крізь призму емоційних переживань головних героїв серіалу. Проект також виконує роль культурної дипломатії, адже зміцнює образ України як країни зі складною, глибокою історією, близькою та зрозумілою польському глядачеві.

⁴⁷ Шкодина К. Мотив кохання в діалогії «Мелодія кави в тональності кардамону» та «Мелодія кави в тональності сподівання» Наталії Гурницької [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4306/4/Skodina_Karina_2024.pdf (дата звернення - 10.05.2025).

⁴⁸ Так само.

Українсько-польські культурні зв'язки ініціювали розвиток транснаціональних наративів у популярній літературі, зокрема в діалогії Наталії Гурницької «Мелодія кави в тональності кардамону» та «Мелодія кави в тональності сподівання»⁴⁹. Це дало поштовх для перекладу книг польською мовою у 2022 році, презентацій за участі авторки на культурних заходах та публічних обговореннях за підтримки Українського дому у Варшаві, Інституту Адама Міцкевича та Польського інституту в Києві.

Отже, заглиблення в національну ідентичність через призму книжкових ярмарків, музичних фестивалів, кіно- та театральних прем'єр та за підтримки головних осередків польської та української культур є важливим мостом для двостороннього діалогу. Такі установи, як Український дім у Варшаві, Інститут Адама Міцкевича, Польський Інститут у Києві, Український інститут та інші забезпечують сталість міжкультурного діалогу, сприяють порозумінню між народами та підтримують синергію гуманітарного простору в умовах спільної європейської інтеграції.

3.2. Співпраця в сфері освіти та науки

Освітньо-наукова співпраця між Україною та Польщею є фундаментом довготривалих гуманітарних відносин. Вона спрямована на формування нового покоління спеціалістів, що критично ставляться до історичної дійсності та толерантні до історичної правди, цінують співпрацю як ключову запоруку розвитку.

Польща, інтегруючись до Європейського Союзу, провела значні реформи в системі вищої освіти, зокрема щодо автономії університетів та європейської інтеграції⁵⁰. Цей досвід є визначальним для української

⁴⁹ Ексклюзивне інтерв'ю з авторкою книги «Кава з кардамоном» Наталею Гурницькою [Електронний ресурс]. Високий замок. Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/interview/449033-ekskliuzyvne-interviu-z-avtorkoiu-knyhy-kava-z-kardamon-nataleiuhurnytskoiu> (дата звернення 10.04.2025).

⁵⁰ Зозуля О. Польсько-українська співпраця у сфері вищої освіти. Вища освіта України. 2020. №1. С. 15-17.

системи освіти, її вдосконалення і модернізації, спираючись на досвід сусідньої країни.

Щороку десятки українців беруть участь у літніх школах, резиденціях, таборах культурного діалогу у Польщі та навпаки⁵¹. Студенти мають змогу брати участь в грантах NAWA – Національного агентства академічного обміну Польщі, що спеціалізується на програмах підтримки освітян та науковців з можливістю навчатись і стажуватися у польських закладах вищої освіти та спрямувати кошти на навчання, дослідження, післядипломну освіту та реалізацію інноваційних проєктів.

Важливу роль у освітньому контексті відіграє програма «Gaude Polonia», що надає Міністерство культури та національної спадщини Польщі. Молоді митці та перекладачі з України та інших країн Європи мають можливість отримати шестимісячні стипендії та працювати під наставництвом польських кураторів. Це не лише обмін знаннями, а й формування покоління без стереотипів, з відкритим поглядом на спільне минуле і майбутнє⁵².

Не менш важливою ініціативою Європейського Союзу у сфері освіти, молоді та спорту Erasmus+, до якої Україна приєдналася як країна-партнер у 2014 році. Це партнерство дозволяє українським університетам укладати угоди між інститутами з європейськими, зокрема польськими вишами, які є одними з лідерів у реалізації Erasmus+ у всій Центрально-Східній Європі. Україна з моменту приєднання виступає одним з найактивніших партнерів, в період з 2014 по 2021 роки близько 16 000 студентів і викладачів з українських вишів брали участь у міжнародній мобільності Erasmus+. За підрахунками Національного офісу Erasmus+ в Україні майже 30% учасників проходили навчання чи стажування саме у Польщі.

⁵¹ Папиш А. Роль Польщі у європейській інтеграції України. Варшава: Інститут європейських досліджень, 2019. С. 22-40.

⁵² Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.

Найчастіше студенти обирали навчальні заклади гуманітарного, економічного, технічного та медичного спрямувань⁵³.

Erasmus+ підтримує не лише індивідуальний розвиток, але й започатковує спільні освітні програми, зокрема, магістерські програми Erasmus Mundus, надає можливість обміну кращими практиками управління вищими навчальними закладами, забезпечує цифрову трансформацію освіти та створення тісної співпраці між університетами ЄС та країнами-партнерами.

Польський досвід реформ освіти, автономії університетів, інтеграції до ЄС активно вивчається і частково впроваджується в українській системі. Зокрема, завдяки співпраці між польськими та українськими закладами вищої освіти вілбувається поступове втілення програм подвійного диплому.

Наприклад, Національний університет «Львівська політехніка» спільно з польським Університетом Вармінсько-Мазурським в Ольштині надають можливість студентам отримувати подвійні дипломи та проходити частину навчання в обох країнах.

Такі ініціативи реалізуються також між Львівським національним університетом імені Івана Франка та Варшавським університетом, а також між Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана і Вроцлавським економічним університетом.

Варшавський університет є ініціатором понад 20 програм подвійних дипломів у співпраці з іншими країнами, що пропонують українцям здобувати освіту одночасно в двох університетах⁵⁴.

Українсько-польська співпраця продовжується також у сфері спільних досліджень, організації конференцій та семінарів. Зокрема, у 2019 році проведено Українсько-польська/Польсько-українська конференція «Освіта для миру», до якої долучились 40 польських

⁵³ Балабанова І. Відносини України і Польщі в умовах європейської інтеграції. Київ : Видавництво «Європейський Союз», 2021. С. 45-60.

⁵⁴ Криштанович М. Розвиток міжнародного співробітництва України з Польщею в сучасних умовах. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2021. №24. С. 219-223.

науковців. Захід сприяв обміну досвідом у галузі освіти та планування майбутніх спільних проєктів як в Україні, так і Польщі.

Спільні зусилля вчених, освітян та інституційних установ обох країн створюють можливості для розвитку інновацій, підвищення якості освіти та наукових досліджень, а також формування нового покоління фахівців з відкритим світоглядом та високим рівнем професійної підготовки⁵⁵.

Варто відзначити функціонування Міжнародного наукового центру «Обсерваторія» на горі Піп Іван, створеного за співпраці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Варшавського університету. Одразу після відкриття центр став унікальним майданчиком для проведення міждисциплінарних досліджень у галузях астрономії, метеорології, екології та безпеки гірського туризму на висоті 2028 метрів.

Крім наукової діяльності, «Обсерваторія» відіграє важливу роль у розвитку туризму та збереженні культурної спадщини. На базі центру відбуваються міжнародні конференції, семінари, що сприяє зміцненню міжкультурного діалогу та академічної мобільності між Україною та Польщею⁵⁶.

Розширення академічної співпраці стане не лише запорукою освітнього-культурного розвитку, а й інструментом зближення України та Польщі в контексті спільного європейського майбутнього.

Отже, у майбутньому посилення академічної мобільності між українськими та польськими вишами, включаючи розвиток програм подвійних дипломів, спільних магістерських курсів і дослідницьких центрів надасть змогу підвищити якість вищої освіти обох країн завдяки обміну кращими освітніми практиками. Розширення можливості для студентів і викладачів щодо професійного розвитку, стажувань і участі в міжнародних проєктах сприяє вдосконаленню освітніх стандартів та продовжує зміцнення міжкультурного діалогу.

⁵⁵ Киридон А., Троян С. Українсько-польський діалог в умовах революції гідності (2013-2014 рр.). *Intermagum : історія, політика, культура*. 2015. №2. С. 277-285.

⁵⁶ Так само.

РОЗДІЛ 4. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ

4.1. Політичні та соціальні виклики на шляху співпраці

Інтенсивний розвиток українсько-польської співпраці в освітній, науковій та культурній сферах супроводжує низка політичних і соціальних викликів, що впливають на ефективну реалізацію спільних ініціатив, ускладнюючи або сповільнюючи її. Вони мають як історичне підґрунтя, так і сучасні динамічні геополітичні, соціально-економічні зміни.

Ці виклики є багат шаровими, на них накладаються історичні суперечності, охоплюючи такі сучасні питання, що постають у контексті повномасштабної війни Росії проти України та збільшення міграційних потоків до Польщі.

Одним із найяскравіших політичних викликів залишається питання спільної історичної пам'яті. Українсько-польські відносини неодноразово мали етапи загострення унаслідок трактування трагічних подій Волинської трагедії 1943–1944 років⁵⁷. Події на Волині офіційно визнано польським Сеймом геноцидом польського народу у 2016 році. Таке рішення викликало бурхливу реакцію серед українських політиків та дослідників. Верховна Рада України як відповідь на прийнятий документ ухвалила постанову із засудженням одностороннє трактування історичних подій без врахування української сторони. Політизація історії у ЗМІ обох країн періодично загострює емоційне тло у суспільствах, що позначається і на культурних ініціативах.

Український історик Ярослав Грицак наголошує, що «замість конструювання паралельних історичних наративів слід шукати точки перетину і взаєморозуміння, спираючись на факти, а не політичні інтерпретації»⁵⁸. Подібна політизація історії перешкоджає створенню довготривалих стратегічних освітніх та академічних платформ для подальшого діалогу.

⁵⁷ Гнатюк Я. Польсько-українські відносини: історія, проблеми, перспективи. Львів : Світ, 2005. С. 107-111.

⁵⁸ Грицак Я. Історія для дому: есеї про наше теперішнє у світлі минулого. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. С. 39-52.

Важливим також є сучасний політичний контекст у Польщі. Попри загальну проукраїнську політику, яку демонструють офіційні представники влади, деякі партії своїх передвиборчих кампаніях відкрито виступали за перегляд та скорочення допомоги українцям⁵⁹. Така політична риторика у країні може негативно впливати на сталість вже побудованого стратегічного партнерства. Польща, як найближчий західний сусід, прийняла мільйони українських біженців після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році.

Однак безпекова ситуація вплинула на обмеження бюджетів на міжнародні культурні проєкти та переспрямування ресурсів на гуманітарну допомогу. Культурні проєкти, що були заплановані на 2022-2023 роки були перенесені або повністю скасовані через воєнний стан України. Однак реалізація багатьох спільних ініціатив відбувалась на волонтерському рівні та за підтримки грантів приватних фондів або Європейського Союзу

За офіційними даними на 2023 рік Польща зареєструвала понад 1,6 мільйона осіб з тимчасовим захистом, з яких понад 250 тисяч – це діти шкільного віку⁶⁰. Це впливає на польську систему освіти, що отримала значне навантаження: у Варшаві, Кракові, Вроцлаві та інших великих містах класи мають перевищену кількість учнів, а вчителі не мають достатньої підготовки для якісної роботи з дітьми з інших мовно-культурних середовищ. Під час відкриття спеціальних підготовчих класів для адаптації українських дітей у польську систему освіти виникають складнощі для польських вчителів під час підготовки методичних рекомендацій та брак перекладачів для побудови навчального процесу на достатньому рівні.

Подібна ситуація виникає і в університетах: у Варшавському університеті упродовж 2022-2023 навчального року навчалося понад 1300

⁵⁹ Kulesza, M. Ukraina i Polska: współpraca akademicka i kulturowa w dobie integracji europejskiej. Warszawa: Scholar, 2022. S. 102-105.

⁶⁰ Marciniak R. Political Narratives and Migration Discourses in Poland. Central European Political Studies Review. 2021. № 1. P. 34-48.

українських студентів, що призвело до тимчасового розширення гуртожитків та створення кризового центру підтримки⁶¹.

Водночас адаптація українців у польському соціумі також стикається з викликами культурної інтеграції, зокрема, через негативну реакцію у соціальних мережах після рішення польського уряду у 2022 році надати українцям можливість безкоштовного проїзду у громадському транспорті та отриманні окремих соціальних послуг.

Такі рішення, хоча й були актом солідарності, викликали критику з боку частини польського суспільства, що вказує на потенційну вразливість та неоднорідність соціальної згуртованості.

Окремим викликом залишається визнання дипломів та професійної кваліфікації українців у Польщі. Маючи спрощені механізми визнання освітніх документів, багато українських медиків, вчителів та інженерів стикаються зі складними бюрократичні процесами.

Згідно даних Міністерства освіти Польщі у 2023 році лише 42% поданих українцями заяв на визнання дипломів мали підтвердження у першому півріччі⁶². Це впливає на можливості працевлаштування фахівців у сфері освіти та науки, тим самим зменшує обсяг внеску українських освітян у спільні проекти.

Важливою також є підтримка міжнародних проєктів, оскільки українські університети змушені спрямовувати ресурси на базові потреби: збереження інфраструктури, безпеку студентів, цифровізацію освітнього процесу, через що участь у програмі Erasmus+ стає викликом⁶³.

Отже, політичні та соціальні виклики у співпраці між Україною та Польщею мають глибокі історичні та сучасні корені. Вони не скасовують досягнень гуманітарної співпраці, але вимагають послідовності та певної

⁶¹ Wolska A. Youth Exchanges and Civic Trust: A Polish-Ukrainian Case Study. Central European Dialogue Quarterly. 2022. Vol. 4(2). P. 55-63.

⁶² National Academic Exchange Agency (NAWA). Визнання іноземних дипломів у Польщі. Режим доступу: <https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/podjecie-pracy-w-polsce/dyplom-z-innego-kraju> (дата звернення: 10.05.2025).

⁶³ Касьянов Г. Україна модерна. Київ : Критика, 2011. С. 78-92.

системності у питаннях спільної пам'яті, освіти, медіа та соціальних ініціатив.

Історичні суперечності, наслідки війни, культурні бар'єри, нерівність ресурсів та політична мінливість значно ускладнюють подальший культурний діалог, а їх подолання потребує як політичної волі, але міжінституційної включеності, залучення незалежної наукової експертизи. Важливо враховувати роль як українського, так і польського суспільства задля співпраці та створення спільного гуманітарного простору.

4.2. Майбутні перспективи спільних гуманітарних ініціатив

Інституційна підтримка виступає гарантією ефективної міждержавної гуманітарної взаємодії. До перспективних напрямків належить створення українсько-польської культурного-гуманітарної організації з повноваженнями координування і підтримки наукових, освітніх, мистецьких ініціатив, перекладацьких проєктів, історичних досліджень⁶⁴.

Завдяки поглибленню міжуніверситетських партнерств в межах програм Erasmus+, Horizon Europe та ініціатив європейського освітнього простору, важливо продовжувати вибудовувати партнерську співпрацю у форматі вишів-побратимів. Деякі польські університети вже надають організаційну, академічну та матеріально-технічну допомогу українським закладам вищої освіти.

Найпопулярнішими для українських студентів є польські вищі заклади освіти, що створює основу для виховання фахівців в умовах двомовності та міжкультурній парадигмі. Станом на 2023 рік у польських університетах навчалось близько 55 українських студентів, що сприяє не лише інтелектуальній обізнаності та орієнтації на європейські освітні цінності⁶⁵.

⁶⁴ Войцеховський Я. Україна і Польща: досвід співпраці та виклики майбутнього. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2009. С. 64-78.

⁶⁵ Захарчук О. Гуманітарна політика України в умовах європейської інтеграції. Київ: НаУКМА, 2021. С. 135-145.

Новим форматом культурних подій під час пандемії та повномасштабного вторгнення став розвиток українсько-польських онлайн-платформ, що допомагають в організації літературних, мистецьких і освітніх подій. Це ще один перспективний напрямок для проведення удосконалення і діджиталізації культурних подій і вихід на новий рівень онлайн-фестивалів з української культури, що вкрай важливо для популяризації сучасного українського мистецтва серед польської аудиторії.

Зокрема, у 2023 році Ягеллонський університет спільно з Львівським національним університетом імені І. Франка заснував програму для майбутніх бакалаврів, де студенти обох країн мають доступ до змішаних навчальних курсів (онлайн та офлайн) з питань європейської інтеграції, дотримання прав людини та цифрових технологій.

Надзвичайно перспективним напрямком є створення спільних культурних і меморіальних проєктів, спрямованих на переосмислення складної спільної історії та творення спільного європейського простору⁶⁶.

Для кращого розуміння сучасного розвитку та культурного контексту Польщі й України перспективним є симетричні музейні та театральні проєкти. Переклади творів, спільна організація виставок та обмін творами мистецтва на час виставок, залучення театральних діячів до постановок збагачують потенціал для поглиблення культурної співпраці.

Інститут Адама Міцкевича та інші польські інституції співпрацюють з українськими митцями для цифровізації спільної спадщини, збереження документальних свідчень війни, створенням двомовних виставок та документальних фільмів. Війна створила простір не лише для солідарності, але й для спільного переосмислення цінностей, що лежать в основі демократичної ідентичності⁶⁷.

Безпосередньо на гуманітарну політику держави вплинула зміна уряду у Польщі, через що у 2018–2019 роках польська влада частково обмежила

⁶⁶ Захарчук О. Гуманітарна політика України в умовах європейської інтеграції. Київ: НаУКМА, 2021. С. 123-128.

⁶⁷ Швед М. Культурна дипломатія в умовах війни: українсько-польський досвід. Гуманітарний огляд. 2023. № 1. С. 75-88.

доступ українських істориків до деяких місць поховань та архівів, що негативно позначилось на спільних дослідницьких проєктах. Також певне напруження в гуманітарному полі виникло після резонансної заяви одного з міністрів Польщі про «перевантаженість польської системи освіти українськими учнями» у 2023 році, попри той факт, що Польща надала притулок понад 1,5 мільйонам українців, переважно жінкам і дітям, після початку повномасштабної війни⁶⁸.

Особливої уваги заслуговує перспектива створення гуманітарних хабів у прикордонних регіонах обох країн. Це дозволить поглибити співпрацю, поєднуючи освітні, культурні, дослідницькі та волонтерські ініціативи та стати фундаментом для двостороннього обміну між учнями шкіл, мовних центрів, молодіжних таборів та створення спільних історичних досліджень.

Перспективним напрямком гуманітарної взаємодії є цифрова гуманітарна діджиталізація, поглибить та розширить можливості для функціонування спільних онлайн-платформ, цифрових архівів пам'яті, платформ для перекладів та культурного обміну. Такий формат не лише відповідає викликам часу, а й забезпечує доступність для внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, молоді з віддалених регіонів.

Молодіжна дипломатія як інструмент сталого гуманітарного партнерства залишається одним із провідних напрямків співпраці між Польщею та Україною. Завдяки програмам «Study Tours to Poland», «Східне партнерство», «Solidarity Corps», українська молодь залучена до обговорення питань європейських цінностей, дотримання прав людини, кліматичних змін, інклюзії⁶⁹. Так, зокрема, Варшавський університет у співпраці з НаУКМА вже реалізує щорічну літню школу для молодих лідерів Східної Європи.

⁶⁸ Wolska A. Youth Exchanges and Civic Trust: A Polish-Ukrainian Case Study. *Central European Dialogue Quarterly*. 2022. Vol. 4(2). P. 55-63.

⁶⁹ Мельник А. Міжкультурна комунікація молоді України і Польщі: нові виклики та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2021. С. 113-120.

Важливим є продовження активної роботи Українського дому у Варшаві як багатофункціонального простору, що постійно проводить виставки, концерти, кінопокази, зустрічі з письменниками та митцями та висвітлює зміни в культурному полі, демонструючи зміни в українському суспільстві. Перспективним є відкриття та організація роботи мережі культурних майданчиків в інших польських містах та залучення міжнародних партнерів для активного просування і стратегічного планування шляхом залучення іноземних донорів⁷⁰.

У Гданську, Вроцлаві та Кракові існують окремі фрагментарні ініціативи, що існують завдяки громадським організаціям та освітнім установам. Важливим є розширення та збагачення кількості подій як для українців, так і для польської аудиторії, що у перспективі допоможе:

- створити цілісну платформу для підтримки митців та просувати їх надбання у різних містах, демонструючи європейський підхід до співіснування в умовах міжкультурного діалогу;
- інтеграція та глибоке занурення українців, що проживають у Польщі у культурне середовище, залучення до обговорень, спільних заходів, що підтримують також національну ідентичність;
- виокремити окремих напрямків для надання системної психологічної допомоги із залученням фахівців, що працюють з посттравматичними станами, тривожністю, депресивними розладами шляхом проведення арт-терапії, тілесних практик та здійснюють індивідуальний супровід для дітей, підлітків та осіб похилого віку, що мали травматичний досвід війни, втрати, евакуації чи життя в умовах небезпеки⁷¹;
- створення середовища для публічного обговорення важливості надання психологічної підтримки засобами мистецтва, шляхом

⁷⁰ Швед М. Культурна дипломатія в умовах війни: українсько-польський досвід. Гуманітарний огляд. 2023. № 1. С. 75-88.

⁷¹ Тихолоз Н. Спільні культурні практики як інструмент подолання історичних травм: українсько-польський досвід. Схід. 2022. № 1. С. 25-31.

безпосереднього залучення до культурних заходів та переосмислення цінностей;

- забезпечення багатомовної підтримки;
- створення фундаменту для фінансування і підтримки культурних ініціатив за кордоном завдяки грантам і лояльним бізнесам.

Систематичне залучення інструментів інформаційного впливу, зокрема культурної дипломатії, публічної дипломатії, цифрових медіа, міжнародних виставок і форумів зміцнює авторитет України на міжнародній арені⁷². Успішна репрезентація держави в світі, заснована на висвітленні її культурних, інтелектуальних та моральних цінностей, сприяє формуванню позитивного іміджу, зміцненню міжнародних союзів та підтримці з боку глобальної спільноти, особливо в умовах воєнної агресії.

Таким чином, гуманітарна співпраця не лише є додатком до політики, а функціонує як окрема стратегічна платформа для сталого європейського майбутнього обох держав.

З огляду на активну участь Польщі у процесах відбудови України, гуманітарна співпраця поступово переростає рамки звичайної двосторонньої підтримки і набуває формату стратегічного партнерства на тривалий період. Це відкриває перспективи для інтеграції українських цінностей у європейський простір не лише формально, а й через глибоку ціннісну та культурну синергію.

⁷² Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього. За ред. д-ра іст. наук, проф. А. І. Кудряченка. Київ : Фенікс, 2009. С. 312-315.

ВИСНОВКИ

Вивчення культурно-гуманітарної співпраці України та Польщі базується на широкому колі наукових праць як українських (Кудряченко, Бусленко, Смолій), так і польських дослідників (Мотика, Тима). Джерельна база охоплює нормативно-правові документи, міжурядові угоди, аналітичні звіти, публікації у періодиці та матеріали конференцій. Методологічний апарат включає хронологічний, порівняльно-історичний та аналітичний методи, що дозволило комплексно розкрити динаміку двосторонніх відносин.

Українсько-польські відносини мають складну, але надзвичайно насичену історію, яка вплинула на формування сучасних національних ідентичностей обох народів. Незважаючи на трагічні епізоди, такі як події Волинської трагедії, спільні сторінки історії, зокрема, боротьба проти тоталітарних режимів, стають основою для примирення. Історичне переосмислення та готовність до діалогу дозволяють перевести історичні суперечності в площину конструктивного співробітництва.

З часу здобуття Україною незалежності Польща послідовно виступає за її європейську інтеграцію. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС і безвізовий режим стали можливими, зокрема, завдяки політичному лобізму Польщі. Повномасштабне вторгнення Росії проти України в 2022 році ще більше консолідувала політичну єдність між країнами. Польща стала не лише дипломатичним партнером, але й гуманітарним хабом для підтримки України. Ця політична солідарність виводить відносини на стратегічний рівень.

До 1991 року культурні зв'язки між Україною та Польщею мали обмежений характер через панування радянської ідеології. Однак навіть у складних умовах існували локальні ініціативи, що сприяли збереженню спільної спадщини та взаємного інтересу до культури.

Геополітичний контекст, а саме прагнення до євроінтеграції, спільна історична пам'ять, членство Польщі в НАТО та ЄС сформував нові можливості для активної гуманітарної співпраці в освітній, культурній та науковій сферах.

У сфері освіти й науки реалізовано десятки угод між університетами, розширено програми академічної мобільності (наприклад, Erasmus+), розвиваються спільні дослідження та конференції. Така взаємодія поглиблює інтеграцію наукових спільнот і підвищує якість освіти в обох країнах. У сфері освіти відзначається активне зростання кількості українських студентів у польських вишах, а також розширення двосторонніх академічних обмінів та зміцнення міжуніверситетських зв'язків.

Розвиток програм подвійних дипломів, спільних наукових досліджень та літніх шкіл забезпечує поступове входження українських освітніх установ у загальноєвропейський простір вищої освіти. Перспективними є ініціативи щодо наукового співробітництва.

Спільні проєкти, фестивалі, дні культури, обміни діячами мистецтва та культурними інституціями стали основою для формування довіри та спільного інтересу розвитку до культури. Культурна дипломатія стала важливим механізмом гуманітарного зближення. Спільні виставки, театральні та кіноініціативи зменшують дистанцію між народами, формують образ союзника не лише у політичному контексті. Польські культурні інституції підтримують українських митців, надають простори для виступів і реалізації проєктів. Подібні двосторонні зусилля демонструють потребу у збереженні спільної культурної спадщини.

Основними викликами залишаються історична пам'ять (зокрема, Волинська трагедія), політичні суперечності та вплив внутрішніх криз. Періодичні загострення на цій основі гальмують гуманітарний діалог, проте не зупиняють його повністю.

Залучення України до програм ЄС дало можливість активніше розвивати міжнародні партнерства у сфері науки та освіти. Програма Erasmus+ відкрила можливості академічної мобільності та забезпечила доступ до грантів на міждисциплінарні дослідження. Українські та польські виші все частіше виступають спільними заявниками. Це сприяє європеїзації української науки та посиленню її спроможності відповідати на глобальні виклики.

Поглиблення співпраці між університетами обох країн сприяє створенню сталих інституційних форматів. Університети Польщі активно співпрацюють з українськими партнерами. Таке співробітництво не лише сприяє обміну знань і досвіду, але й сприяє інтеграції українських науковців у європейський простір.

У період війни польські виші взяли на себе функцію підтримки українських студентів та викладачів: спрощений вступ, безкоштовне навчання, психологічна підтримка. Реалізуються дистанційні модулі, спільні курси та гостьові лекції. Створення цифрових платформ і мобільних освітніх рішень є відповіддю на кризу, а також потенціалом для майбутнього. Польща відіграє роль гуманітарного лідера в освітній сфері.

Основні ризики, такі як зростання політичного популізму, економічна конкуренція та збереження історичної травми безпосередньо впливають на залученість до культурно-гуманітарних ініціатив. Водночас державний рівень співпраці залишається стабільним. Вирішення цих викликів можливе через посилення діалогу, інформаційну політику та гуманітарну дипломатію.

Розвиток прикордонних гуманітарних хабів, молодіжної дипломатії, спільних культурних проєктів і освітніх цифрових платформ дозволить Польщі та Україні продемонструвати солідарність та сталість відносин і створити базу для післявоєнної євроінтеграції України.

Попри труднощі, перспективи співпраці надзвичайно широкі та передбачають розвиток цифрових гуманітарних платформ, спільних мистецьких і меморіальних ініціатив. За належної підтримки держави та громадянського суспільства ці напрями здатні стати основою стійкого партнерства.

Українсько-польська культурно-гуманітарна співпраця є важливою складовою стратегічного партнерства між двома країнами. Вона відіграє роль м'якої сили, яка здатна долати політичні бар'єри, формувати нову якість діалогу та сприяти європейській інтеграції України. Успішне майбутнє цієї співпраці залежить від глибокого історичного розуміння, взаємної поваги, інституційної підтримки й залучення молодого покоління до спільного культурного творення. Українсько-польське гуманітарне співробітництво є не лише реакцією на кризу, а й передумовою для побудови спільного майбутнього, в основі якого – цінності довіри, відкритості та взаємної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабанова І. Відносини України і Польщі в умовах європейської інтеграції. Київ : Видавництво «Європейський Союз», 2021. С. 45-60.
2. Бердиховська Б. Українці у Польщі 1989–1999: життя меншини після комунізму. Київ: Дух і Літера, 2000. 264 с.
3. Бекешкіна І. Українське суспільство і міграційні виклики. Дзеркало тижня. 2017. № 12. С. 10-14.
4. Бусленко Л. Українсько-польські відносини: від конфронтації до партнерства : підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2012. 352 с.
5. Виздрик В. До питання становлення Українського таємного університету у Львові. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Держава та армія : [зб. наук. пр.]. 2009. № 652. С. 116-121.
6. Винар Л. Культурна співпраця між Україною та Польщею в умовах європейської інтеграції. Науковий вісник УжНУ. Серія «Політологія, соціологія, філософія, історія». 2017. № 1. С. 59-66.
7. Віднянський С. Проблемні питання партнерських відносин України з сусідніми країнами-членами ЄС та їх вплив на безпеку в Карпатському регіоні. Міжнародний науковий вісник. 2021. №1–2. С. 18-31.
8. Войнарович М. Польсько-українська культурна дипломатія: можливості та виклики. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2020. Випуск 47. С. 58-66.
9. Войцеховський Я. Україна і Польща: досвід співпраці та виклики майбутнього. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2009. 152 с.
10. Гаврилів Б. Історія української культури : підручник. Львів : Видавництво Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2012. 512 с.

- 11.Гіляровський А. Освіта як простір культурного діалогу: польсько-українські академічні ініціативи. Східноєвропейський історичний вісник. 2019. № 12. С. 114-122.
- 12.Гнатюк Я. Польсько-українські відносини: історія, проблеми, перспективи. Львів : Світ, 2005. 312 с.
- 13.Грицак Я. Історія для дому: есеї про наше теперішнє у світлі минулого. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 272 с.
- 14.Грицак Я. Україна. Вирватись з минулого. Київ : Yakaboo Publishing, 2021. 352 с.
- 15.Гриценко А. Культурна політика: між ідеологією та культурою. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2020. 312 с.
- 16.Декларація про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин (13 жовтня 1990 р.). Відомості Верховної Ради України. 1990. № 42. С. 950-951.
- 17.Декларація про принципи формування партнерства між Україною та Республікою Польща. Варшава, 13 червня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 125-128.
- 18.Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 р. Офіційний вісник України. 1993. № 5. С. 3–7.
- 19.Дьяків В. Українсько-польські культурні проекти: історія, сучасність, перспективи. Вісник Львівського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. 2021. № 48. С. 75–82.
- 20.Ексклюзивне інтерв'ю з авторкою книги «Кава з кардамоном» Наталею Гурницькою [Електронний ресурс]. Високий замок. Режим доступу:

<https://wz.lviv.ua/interview/449033-ekskliuzyvne-interviu-z-avtorkoiu-knyhy-kava-z-kardamon-nataleiu-hurnytskoiu> (дата звернення 10.04.2025).

- 21.Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Польща: Дискусійна записка. Київ: Інститут світової політики, 2016. 44 с.
- 22.Захарчук О. Гуманітарна політика України в умовах європейської інтеграції. Київ: НаУКМА, 2021. 248 с.
- 23.Зварич І. Міжкультурна співпраця України та Польщі в контексті спільних проєктів ЄС. Проблеми міжнародних відносин. 2018. № 26. С. 101-107.
- 24.Зозуля О. Польсько-українська співпраця у сфері вищої освіти. Вища освіта України. 2020. №1. С. 15-17.
- 25.Касьянов Г. Україна модерна. Київ : Критика, 2011. 344 с.
- 26.Кудряченко А. Українсько-польські відносини у ХХ столітті: проблеми і перспективи. Київ, 2010. 552 с.
- 27.Киридон А., Троян С. Українсько-польський діалог в умовах революції гідності (2013-2014 рр.). Intermarum : історія, політика, культура. 2015. №2. С. 277-285.
- 28.Криштанович М. Розвиток міжнародного співробітництва України з Польщею в сучасних умовах. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2021. №24. С. 219-223.
- 29.Матяш І. Українсько-польські культурні зв'язки у ХХ столітті. Україна і Польща: спільне минуле – спільне майбутнє. Київ, 2009. С. 28-33.
- 30.Мельник А. Міжкультурна комунікація молоді України і Польщі: нові виклики та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2021. С. 113-120.

- 31.Мироненко О. Культурна політика Польщі щодо української меншини: досвід для України. *Культура і сучасність*. 2020. № 2. С. 89–94.
- 32.Мотика Г. Від Волині до Вісли: польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. Київ: К.І.С., 2013. 432 с.
- 33.Папиш А. Роль Польщі у європейській інтеграції України. Варшава: Інститут європейських досліджень, 2019. С. 22-40.
- 34.Палій О. Гуманітарна співпраця Польщі та України: освітній та культурний виміри. *Політологічний вісник*. 2021. № 2. С. 92–100.
- 35.Портнова Т. Польсько-українські історичні суперечки: між діалогом і конфліктом [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <https://zaxid.net/polsko-ukrayinski-istorichni-supertya-n1491232> (дата звернення: 10.05.2025).
- 36.Рижков С. Українсько-польські культурні ініціативи як чинник європейської інтеграції. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2021. Випуск 39. С. 105-112.
- 37.Смолій В. Історія української державності : підручник. Київ : Знання, 2008. 471 с.
- 38.Сучасні українсько-польські відносини: погляд експертів: аналітичні матеріали; упорядник В. Бусленко. Випуск. 2. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 108 с.
- 39.Сюндюков І. Польсько-українські культурні зв'язки у ХХ столітті. *Наукові записки НаУКМА*. 2005. Т. 32. С. 25-34.
- 40.Тима П. Українці у Польщі: між інтеграцією та культурною самобутністю. *Україна-Польща: історична спадщина і виклики сучасності: наук. зб.* Львів : УКУ, 2014. С. 179-193.
- 41.Тихолоз Н. Спільні культурні практики як інструмент подолання історичних травм: українсько-польський досвід. *Схід*. 2022. № 1. С. 25-31.

42. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти, науки та культури від 20 травня 2005 р. Офіційний вісник України. 2005. № 22. С. 56-60.
43. Угода про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури і національної спадщини Республіки Польща. Варшава, 30 серпня 1994 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. Київ : Українська правнича фундація, 1996. С. 215-218.
44. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього. За ред. д-ра іст. наук, проф. А. І. Кудряченка. Київ : Фенікс, 2009. 544 с.
45. Хоменко М. Українсько-польські відносини: історія та сучасність. Київ : Інститут історії України НАН України, 2012. 240 с.
46. Цивінська Б. Польсько-українські культурні контакти у XX–XXI століттях. *Acta Polono-Ruthenica*. 2015. Т. 20. С. 117-126.
47. Шкодина К. Мотив кохання в дилогії «Мелодія кави в тональності кардамону» та «Мелодія кави в тональності сподівання» Наталії Гурницької [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4306/4/Skodina_Karina_2024.pdf (дата звернення - 10.05.2025).
48. Швед М. Культурна дипломатія в умовах війни: українсько-польський досвід. Гуманітарний огляд. 2023. № 1. С. 75-88.
49. Kulesza, M. *Ukraina i Polska: współpraca akademicka i kulturowa w dobie integracji europejskiej*. Warszawa: Scholar, 2022. 227 s.
50. Marciniak R. Political Narratives and Migration Discourses in Poland. *Central European Political Studies Review*. 2021. № 1. P. 34-48.
51. National Academic Exchange Agency (NAWA). Визнання іноземних дипломів у Польщі. Режим доступу: <https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/podjecie-pracy-w-polsce/dyplom-z-innego-kraju> (дата звернення: 10.05.2025).

52. PRO UKRAINE Magazine. Max Barskih: Find yourself [Електронний ресурс]. 2023. Режим доступу: <https://pro-ukraine-magazine.com/max-barskih-find-yourself/>. Дата звернення: 10.05.2025.
53. Wolska A. Youth Exchanges and Civic Trust: A Polish-Ukrainian Case Study. Central European Dialogue Quarterly. 2022. Vol. 4(2). P. 55-63.